

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

**GENDEROVÉ STEREOTYPY A JEJICH VLIV NA
SOUČASNOU SPOLEČNOST**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: Anglický jazyk a společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.

Autor: Martin Kozel

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Genderové stereotypy a jejich vliv na současnou společnost vypracoval samostatně a veškerou použitou literaturu i ostatní podkladové materiály, které jsem při psaní použil, uvádím v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci dne 17. dubna 2017

Martin Kozel

V této části chci co nejsrdečněji poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Tomáši Hubálkovi, Ph.D., za pomoc, cenné rady, připomínky, důležité poznatky a odborné konzultace, které mi během psaní této práce poskytl.

Obsah

ÚVOD.....	6
I TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 POHLAVÍ A GENDER	8
2 POHLAVÍ, GENDER A OSOBNOST	10
3 GENDEROVÉ ROLE	13
3.1 RODINA JAKO VÝCHOVNÉ ZÁZEMÍ	13
3.2 SOCIALIZACE A OSVOJENÍ GENDEROVÝCH ROLÍ	14
4 GENDEROVÉ STEREOTYPY	18
4.1 SEXISMUS.....	20
4.1.1 PRVOTNÍ SEXISMUS.....	21
4.1.2 DRUHOTNÝ SEXISMUS.....	22
4.2 GENDEROVÉ STEREOTYPY V PRAXI.....	24
4.2.1 SEXUALITA	24
4.2.2 POHÁDKY	25
4.2.3 MÉDIA.....	26
4.2.4 ZAMĚSTNÁNÍ.....	27
4.3 UNIVERZÁLNÍ MODEL ČLOVĚKA PODLE GENDEROVÝCH STEREOTYPŮ.....	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 VÝZKUM.....	31
5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	31
5.1.1 HYPOTÉZY	31
5.2 METODA VÝZKUMU	31
5.3 CHARAKTERISTIKA PROMĚNNÝCH.....	32
5.4 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ	32
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	35
5.6 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	36
5.6.1 HYPOTÉZA Č. 1	36
5.6.2 HYPOTÉZA Č. 2	38
5.6.3 HYPOTÉZA Č. 3	39
5.6.4 HYPOTÉZA Č. 4	40
5.6.5 HYPOTÉZA Č. 5	41
5.7 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	43
ZÁVĚR.....	44

BIBLIOGRAFIE.....	45
SEZNAM GRAFŮ	48
SEZNAM TABULEK	49
PŘÍLOHA Č. 1 – DOTAZNÍK: GENDEROVÉ STEREOTYPY	50
ANOTACE	54

ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou pohlaví, genderu a především šířením stereotypů genderových rolí v naší společnosti. Biologické pohlaví a gender spolu úzce souvisí, avšak ne každý si uvědomuje rozdíl. Pro toto téma bude stěžejní právě pojem gender, tedy sociální pohlaví, jelikož z něj vyplývají role, o kterých si každý jedinec v průběhu života vytváří představu. Automaticky se tak formují očekávání, na základě kterých se snažíme porovnávat jedince se zažitými vzorci chování. Některá očekávání jsou ve společnosti zakořeněna po delší období a mezigeneračně se dostávají do povědomí velké části společnosti. Takový proces stereotypizace se stává mnohdy problematickým v okamžiku, kdy se z předpokládaných vzorů chování stává společenský standard, na jehož odchylky je iracionálně nahlíženo do určité míry s opovržením.

Způsob chápání genderových rolí se přenáší z generace na generaci při výchově dítěte, které si tímto procesem vytváří vlastní hodnoty a vzorce chování. Již v raném věku se můžeme setkat s ucelenými představami dětí o tom, jak má vypadat rodina, nebo o ideálech ženské krásy či mužnosti. Vzory těchto hodnot ale dítě vstřebává i z médií a svého nejbližšího okolí také mimo vlastní rodinu.

Důvodem ke zvolení tohoto tématu je především osobní zkušenost s obecně zažitými stereotypy, které se přímo pojí ať už s nedostatkem informací o dané problematice, tak s nezájmem jedince přijímat jiná stanoviska, než na jaká je zvyklý. Ačkoli považuji proces utváření stereotypů za přirozený, zároveň cítím určitou nutnost morálního uvědomění společnosti v oblasti ochoty přijímat a respektovat odlišnosti.

V teoretické části této práce se zaměřím na vysvětlení pojmů spojených s genderovou problematikou, na rozdíl mezi biologickým pohlavím a genderovou rolí a utváření takových rolí. Stěžejní pak bude především oblast genderových stereotypů – jejich charakteristika, vznik a šíření včetně praktických příkladů jejich častého výskytu. Praktická část obsahuje vlastní výzkum, jehož cílem je zjistit, zda mají konkrétní genderové stereotypy napříč generacemi tendenci ustupovat z povědomí společnosti, či nikoli. Pro tento účel jsem zvolil metodu dotazníku a v měření budou zohledněny podstatné demografické faktory. V rámci svého zkoumání jsem si stanovil pět hypotéz, které se pokusím buď potvrdit, nebo vyvrátit. Použitý dotazník se skládá z 22 genderově stereotypních tvrzení, na která respondenti reagují projevem souhlasu či nesouhlasu

označením příslušné hodnoty na škále. Do tohoto výzkumu se dobrovolně zapojilo 142 respondentů.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 POHLAVÍ A GENDER

Pohlaví je obecně známý termín, kterým máme na mysli biologické rozlišení ženy a muže. Toto rozlišení začíná již v šestém týdnu prenatalního vývoje, kdy je u plodu zahájen vývoj gonády. Základním kamenem biologického určení pohlaví jsou pohlavní chromozomy X a Y, přičemž složení XX značí vývoj ženského pohlaví a složení XY vývoj mužského pohlaví. Mimo zřejmé atributy stavby těla patří k rozlišujícím biologickým faktorům také skupiny hormonů, které pohlavní žlázy vylučují. Hlavní zástupci těchto hormonů jsou mužský testosteron a ženský estrogen. Vnější stavba mužského či ženského těla jsou přímé důsledky vlivu těchto hormonů, jelikož již ve zmíněném prenatalním stádiu určují další způsob vývoje pohlavních znaků či také strukturu mozku (Renzetti, 2003, s. 61-62).

V minulosti byli muži a ženy v mnoha kulturách považováni za vzájemný protiklad a i dnes se rozlišnostem v pohlaví přikládá velká váha. Za úvahu ale stojí, zda se vnímání těchto odlišností nevztahuje spíše k maskulinitě a feminitě jako vzájemně kontrastním lidským vlastnostem, které z biologického pohlaví určitým způsobem vyplývají. Zde se již bavíme nikoli o pohlaví jako takovém, ale o genderu. „*Termín gender se v dnešní angličtině, z níž jej česká věda převzala, překládá jako sociální pohlaví, popř. sociální rod*“ (Valdrová, 2006, s. 6). Zatímco pohlaví je dané již v prenatalní fázi vývoje, gender se utváří až vlivem výchovy, a to pod tlakem kulturního prostředí a institucí, se kterými jedinec během života (především v dětství) přijde do styku – tedy rodina, škola, práce atd. Společnost prostřednictvím těchto institucí předkládá jasné obecné představy o maskulinitě či ženskosti, které tak jedinec přijímá za své a vytváří si vlastní genderovou identitu. Gender tak v podstatě vyjadřuje, do jaké míry skrze naši mužnost a ženskost ve společnosti naplňujeme roli muže či ženy.

Jeden způsob náhledu na problematiku pohlaví a genderu je vnímání odlišností mezi mužem a ženou, ale najdou se také zastánci opačného přístupu, podle kterého například ani biologické rozdíly nejsou tak markantní, jak si spousta lidí myslí. Důležité je pak jen jedno – člověk je člověk. A. Oakley ve své knize Pohlaví, gender a společnost zaujímá k odlišnosti mužů a žen právě takový přístup. Argumentuje například faktem, že v 6 - 7. týdnu prenatalního vývoje plodu dochází k rozlišení pohlaví, ale to ze stejného

základu. Tzv. „pohlavní hrbolek“, ze kterého se v tomto období vyvíjí jak ženské, tak mužské genitálie, se pouze přizpůsobí do jedné ze dvou verzí, které jsou si ovšem svojí strukturou značně podobné. Ani hormony nejsou čistě mužskou či ženskou záležitostí, jelikož muži částečně vylučují i ženské hormony a ženy zase mužské. Rozdíl je pouze v tom, které hormony u jedince převažují na základě pohlaví. Jelikož ale mají hormony přímý vliv na biologické procesy lidského těla, je tedy možné, aby se například u muže při větších dávkách estrogeneru vyvinula ženská ňadra (Oakley, 2000, s. 26-31). Hranice mezi mužem a ženou tedy nemusí být pevně dána. Tento názor posiluje fakt, že somatotyp mužů a žen se v různých částech světa různým způsobem liší. „V jedné „primitivní“ společnosti, která je dobře fotograficky zdokumentovaná – Manuové na Admirálských ostrovech –, se dívky a chlapci vůbec neliší a dospělí muži a ženy dosahují vysokého stupně mezomorfie (široká ramena a hrud', velmi svalnaté končetiny, málo podkožního tuku), která se u americké a západoevropské populace vyskytuje v mnohem menším měřítku.“ (Oakley, 2000, s. 31)

Biologické pohlaví můžeme (až na vzácné výjimky) jednoznačně určit. Je základním faktorem, díky kterému rozlišujeme muže a ženu. Naproti tomu gender není z daleka tak jednoznačný a váže se k němu řada dalších pojmů, které vyplývají z toho, zda biologické pohlaví koresponduje s vnímáním sebe sama. Z hlediska genderu můžeme například populaci rozdělit na cis-gender a transgender. Cis-gender lidé odpovídají genderovou identitou svému biologickému pohlaví. Naopak transgender jedinci vnímají své tělo jako nesprávné, jelikož se cítí být opačným pohlavím. Jejich genderová identita neodpovídá fyzickému pohlaví a často mají tendenci na základě toho upravit svůj šatník či podstoupit změnu pohlaví. Ta se váže také k užívání hormonů, které napomáhají přeměně těla. Dále existují pojmy jako intersexualita, jež zahrnuje jedince s biologickou kombinací prvků obou pohlaví (dvojí genitálie, orgány atd.), nebo tzv. „Third gender“ (třetí gender), který označuje osoby, které se nehlásí k žádnému z existujících genderů. (Zevallos, The Other Sociologist, 2014, online)

Nutno také podotknout, že pojmy jako gender či transgender nemusí nijak souviset se sexuální orientací. Jde čistě o způsob vnímání vlastní identity z hlediska pohlaví. Všechny tři kategorie – pohlaví, gender, sexualita – na sebe většinou mají vzájemný vliv, nicméně nejsou ve vztahu k sobě pevně dány a mohou se jakkoli prolínat. (Norton sociology, Youtube, 2013, online)

2 POHLAVÍ, GENDER A OSOBNOST

V každodenním životě máme možnost zaznamenat, jakým způsobem se navzájem ovlivňují jednotlivé atributy člověka jako osobnosti. Již bylo řečeno, že pohlaví a gender se do určité míry promítají jedno do druhého. Tyto faktory ovšem především pomáhají utvářet to, kým jsme.

V minulosti se vystřídala různá přesvědčení o utváření lidské osobnosti, ať už šlo o představu výlučného vlivu kulturních a psychosociálních faktorů, která se přikláněla k myšlence formování osobnosti v průběhu života čistě na základě okolních sociálních vlivů, nebo o biologický koncept, který trval na podstatném vlivu biologických faktorů člověka v souvislosti s pohlavím. Nemůžeme vyloučit ani jeden z těchto způsobů utváření osobnosti, jelikož biologicky determinované lidské vlastnosti jsou vědecky dokázaným faktem, ovšem na jejich základě jsme od narození vystaveni množství sociokulturních konceptů mužství a ženství. K reálným biologickým základům naší osobnosti se tedy v podstatě přidávají obecné představy společnosti, které mají tyto vrozené vlastnosti posilovat a dále upravovat. Tento proces se může samozřejmě stát komplikací obzvláště v momentě, kdy biologicky dané vlastnosti konkrétního jedince neodpovídají konceptu většiny, a přesto se společnost na takového jedince snaží našroubovat uměle vytvořený osobnostní vzor (Poněšický, 2008, s 14-15).

Mezi obecné psychické dispozice, které se většinou více či méně projeví, patří u mužů větší agresivita, lepší prostorová orientace či menší vybíravost v sexuálním chování. U dívek se pak jedná o silnější prosociální cítění, tím pádem tedy dobré verbální schopnosti a řečová plynulost. Předpokládá se, že náchylnost k jedné nebo druhé skupině vlastností se váže na hladinu konkrétních hormonů v těle, tedy testosteronu či estrogenu. (Poněšický, 2008, s. 14)

Vnímání těchto vlastností je patrné také u dětí vzhledem k jejich preferencím ve vztahu k rodičům. Děti obecně častěji hledají podporu u matky, která je v jejich očích daleko laskavější a více pečující než otec, který se zdá být spíše kompetentnější, agresivnější a má silnější autoritu. Velmi brzo lze také u dětí zaznamenat rozdíly v typech upřednostňovaných hraček. Chlapci volí spíše hračky spojované s dobrodružstvím a venkovními aktivitami, kdežto dívky hledají zábavu spíše v činnostech spojených s domácím prostředím a estetikou. Nelze jednoznačně určit, zda tyto tendence pramení

z biologických předpokladů, nicméně pokud ne, přesto se objevují velmi brzo v procesu sociálního učení. (Oakley, 2000, s. 46-48)

Existuje řada průzkumů, které se zaměřují na problematiku psychických rozdílů mezi muži a ženami v západních civilizacích, jako například výzkum publikovaný vědeckým deníkem PLoS ONE v roce 2012, ovšem u značného množství z nich můžeme pochybovat o jejich relevantnosti vzhledem ke způsobům výzkumu. V řadě za tímto účelem sestrojených dotazníků se totiž až příliš počítá s přesnou sebereflexí respondentů, kteří mají uvádět své vlastní osobnostní vlastnosti. Přesnosti takové sebereflexe ale brání například celospolečenské stereotypy, kvůli kterým se zkrátka dotazovaní lidé cítí špatně v případě, kdy mají odpovědět způsobem, který obecně jejich okolí odsuzuje (Live Science, 2012, online). Jako objektivnější řešení by se tedy pravděpodobně nabízelo bezprostřední pozorování společenského uspořádání v oblasti genderu. Z tohoto hlediska je ale k užítku mít představu také o jiných civilizacích, než je právě ta naše, jelikož tak máme lepší přístup k neutrálnímu náhledu na danou problematiku bez ohledu na naše vlastní zvyklosti.

A. Oakley ve své knize popisuje výsledky poměrně rozsáhlého pátrání v tomto směru. Název studie je „Pohlaví a temperament ve třech primitivních společnostech“ a autorkou je Margaret Meadová. U jedné z těchto společností (Arapešové) se prakticky mažou mnohé rozdíly mezi pohlavími. Ženy i muži se bez rozdílu starají o děti a obecně ideální dospělý je vnímán jako jemný, citlivý a pasivní. Obě pohlaví tedy odpovídají spíše ženské povaze v koncepci západních společností. Kmen Mundugumorů naopak staví ideály dospělého člověka na průbojnosti, agresivitě a asertivnímu přístupu. Třetí z těchto kmenů, Čambuliové, již rozdíly mezi mužem a ženou vnímají silněji, ovšem přesně naopak od našeho „normálního“ pojetí. Ženy jsou v této společnosti bojovné, panovačné a nechybí jim sebevědomí ani praktičnost. Mužům přísluší spíše citlivost, starostlivé chování a záliba v umění a estetice (Oakley, 2000, s. 49-53).

Primitivní kmeny ale nejsou jediná společenství, kde můžeme zaznamenat takovéto rozdíly oproti pokročilým západním civilizacím. Podíváme-li se do evropské minulosti, tedy například do éry anglosaské Anglie, zjistíme, že tehdejší ženy se v mnoha směrech spíše podobaly těm ze zmíněných kmenů z Nové Giuneje. Byly sebevědomé a nezávislé a naopak muži se nebáli projevit cit (Oakley, 2000, s. 49-53).

Ačkoli napříč civilizacemi existují jisté rozdíly v biologické stavbě lidského těla, přesto můžeme obecně říci, že muži bývají fyzicky silnější a zdatnější než ženy. Ovšem vzhledem ke zmíněným skutečnostem, týkajícím se různorodé společenské hierarchie mužů a žen v jiných kulturách, můžeme usoudit, že sociální pozice konkrétního genderu je značně ovlivněna přijímáním společenských trendů během socializace.

3 GENDEROVÉ ROLE

3.1 RODINA JAKO VÝCHOVNÉ ZÁZEMÍ

O prvním a základním stupni socializace každého dítěte mluvíme v rámci rodiny. Tu v nejširším smyslu definuje Možný ve své knize jako „*institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti*“ (Možný, 2002, s. 99). Jelikož ale člověk roste a zdokonaluje se jak fyzicky, tak mentálně a musí se za účelem sociálního fungování zařadit do společenské hierarchie, rodina zastává také funkci reprodukce sociální způsobilosti. Tato funkce musí mít určitý trvalý charakter, díky čemuž se hodnoty společenského řádu předávají neustále, tedy po více generací. Tato trvalost se ovšem dnes týká spíše hodnotových struktur předávaných během rodinné socializace. O stabilitě konkrétních rodin nelze příliš hovořit vzhledem k odpoutání od tradičního křesťanského pojetí, které neuznává rozvody (Možný, 2002, s. 99). Tento přechod k sekulární formě manželství a otevření zadních vrátek v podobě rozvodů samozřejmě ovlivňuje i kvalitu socializace dětí v mnoha rodinách.

Ačkoli je rodina jednotícím základním kamenem společnosti, Možný ji ve své knize paradoxně považuje také za zdroj společenských nerovností. Ty většinou vyplývají z ekonomické situace a společenské třídy daných rodin. V roce 1969 P. Machonin navíc provedl sociologický výzkum, který poukazoval na skutečnost, že smýšlení společnosti o rodině jako celku bývá totožné s představou o společenské a ekonomické situaci muže jako hlavy rodiny (Možný, 2002, str. 81). To už dnes samozřejmě nemusí platit v takové míře. Rodiny z různých společenských vrstev ovšem také různým způsobem vychovávají své potomky. Například matky z dělnických rodin častěji trestají své děti, křičí na ně a nebrání se užití fyzických zákroků. Trestání chlapců je zde také častější než trestání dívek, přičemž chlapci vykazují větší agresivitu než ti z rodin vyšších společenských vrstev. Rodina také představuje svým ekonomickým zázemím výchozí bod pro socializaci jedince i v pozdějších částech života. Děti z bohatších rodin mají lepší podmínky k soustředění na vzdělání, k obecnému přehledu či fyzickému zdraví. Mají tudíž větší předpoklady se společensky vypracovat než děti z chudých rodin s omezenějšími možnostmi (Možný, 2002, s. 88-89). Rodina tedy na jedné straně sama přímo poskytuje určité výchozí hodnoty pro socializaci, ovšem také dává předpoklady k rozsahu pozdější socializace například v podobě vyššího vzdělání jedince.

3.2 SOCIALIZACE A OSVOJENÍ GENDEROVÝCH ROLÍ

Začleňování každého jedince začíná v podstatě ihned po porodu formou kategorizace. Bývá zvykem odlišovat od sebe pohlaví už v porodnici, kdy jsou například dívky baleny do růžových deček či mají děti odlišné jmenovky opět na základě pohlaví. Rozdíly jsou pak také v přístupu matek k jejich dětem, jelikož jiným způsobem reagují na projevy dívek a chlapců. Dívkám od začátku předkládají jejich krásu a ženskost, což dítě postupně přejímá za své a považuje takové vlastnosti za podstatnou část své dívčí identity. Raná fáze výchovy u chlapců je o něco problematictější, jelikož bývají přirozeně vznětlivější než dívky a matky si často neví příliš rady jak k těmto projevům přistupovat. Považují to za projev mužskosti, se kterou nic nemohou či nechtějí dělat. (Oakley, 2000, s. 131)

Typickým příkladem rozdílné výchovy chlapců a dívek je také preference určitého typu hraček a případně zákazy jiných. Rodiče bývají přesvědčeni o přirozené povaze svých dětí na základě jejich pohlaví, a tak jim předkládají právě takové hračky, které odpovídají jejich genderu. U chlapců se jedná o autíčka či stavebnice, u dívek samozřejmě panenky a obecně věci spojené s estetikou a rodinou. V případě, že se dítě zajímá o hračky nepříslušící jeho genderu, rodiče dítě usměrní ať už kritikou, nebo dokonce přímým zákazem. I v případě, že rodič nijak nekomentuje výběr svého dítěte, přesto často vysílá dítěti určité signály ohledně svého postoje k takovým hračkám například tím, že si s dítětem nechce za těchto podmínek tolik hrát. Na tomto principu je však zajímavé, že si rodiče sami neuvědomují, do jaké míry rozhodují o genderových návycích svého dítěte právě oni, a nikoli jakási přirozená povaha chlapců či dívek. Meyer Rabban studoval přístup matek k genderové výchově jejich dětí s ohledem na výběr hraček. Matky chlapců často reagovaly stylem „Nedávám mu panenky. Ty jsou pro holky. Má si hrát s autíčky a nákladáky“. (Oakley, 2000, s. 132-134)

Ohledně způsobu přijímání genderových rolí existuje řada teorií. Jedno z těchto teoretických rozdělení popisuje ve své knize Hartmut Karsten. Jedná se o teorii utvrzování a dále o imitační, identifikační a kognitivní teorii.

První ze způsobů je teorie utvrzování, která vychází ze systému trestů a odměn jako reakcí na chování buď odpovídající, nebo neodpovídající danému genderu. Může jít o zmíněné hračky nebo o jakékoli projevy chování typické pro jedno nebo druhé pohlaví,

za které si dítě vyslouží buď pochvalu nebo kritiku, ignoranci či jakoukoli formu trestu. V poslední době již ustupuje snaha rodičů vychovávat své děti přesně podle genderových vzorů známých z minulosti a místo toho se pomalu oba typy výchovy slévají dohromady, ale stále lze v rodinách nalézt spoustu vědomých či podvědomých tendencí vychovávat chlapce tak, aby byli tvrdí sami k sobě i k okolí, nezávislí a sebevědomí. Dívky mají být naopak přizpůsobivé, poddajné, něžné a ústupné. Rodiče se ke svým dětem také chovají různým způsobem odtažitě či soucitně. V tomto případě mají častěji tendenci pozitivně reagovat na prosby o pomoc a podporu svých dcer, kdežto od synů naopak očekávají větší sebekontrolu a schopnost poradit si sám. Než se takto vychovávané děti dostanou do školy nebo školky, mají už poměrně jasné představy o tom, co přísluší jejich genderu. Tím se ovšem utvrzování přenáší dál – právě do institucí, kde se děti poprvé setkávají se svými vrstevníky. Pokusy dětí o participaci v aktivitách opačného genderu jsou často brzy zaraženy posměchem ze strany vrstevníků stejného pohlaví či odmítnutím ze strany opačného pohlaví. Vychovatelky a vychovatelé se zároveň snaží nepodporovat výsměchy a napjatou atmosféru mezi dětmi, a tak raději samy vedou děti k dodržování genderově vymezených aktivit, což o to více napomáhá socializaci v rámci oddělených homogenních skupin. Obecně lze říct, že vzdělávací instituce na nižších úrovních spíše podporují vymezování genderových rolí. Teorie utvrzování má ovšem také značné množství kritiků především právě z důvodu postupného smývání rozdílů při výchově chlapců a dívek (Karsten, 2006, s. 32-33).

Již jsem se v souvislosti s formováním genderových rolí zmínil o vlivu vzdělávacích institucí. Smetáčková a Vlková popisují vliv školy na genderový vývoj dítěte, ve kterém se ve školním prostředí utvrzuje určitý typ smýšlení o sobě ve více ohledech než jen skrze interakci s ostatními vrstevníky. Jde také o výběr a zpracování učiva a učebnice, poměr mužských a ženských pedagogických pracovníků či organizaci školních aktivit. Na děti je zároveň během studia vyvíjen tlak ze strany okolí ohledně výběru ideálního oboru pro studium či později zaměstnání. Od chlapců se například očekává, že budou dobří v matematice a přírodovědných oborech, kdežto dívky mají mít hlubší vztah k humanitním oborům. Na základě toho pak také učitelé rozdílně reagují na stejné podněty. Příkladem může být učitel, který pochválí žákyni za správně vypočítanou matematickou úlohu, ale žáka se stejným výkonem ponechá bez pochvaly, protože u něj je to „normální“. Dívka následně přejímá učitelův dojem, že je méně schopná než chlapec, a tudíž si zasloužila pochvalu, když se mu zvládla vyrovnat. Na druhé straně je chlapec,

který si připadá diskriminovaný. Studie také ukazují, že dívky bývají v průměru hodnoceny lépe než chlapci. Didaktické testy přitom nasvědčují, že chlapci dosahují stejných či lepších vědomostí. Učitelé tedy zřejmě buď sami považují dívky za méně schopné a chválí je za průměrné výkony, nebo podléhají stereotypům o dívčí něžné a křehké povaze, načež si k nim budují pozitivnější přístup (Smetáčková, Vlková, 2005, s. 73-78).

Druhá ze zmíněných teorií, imitační, se opírá o tezi, že dítě se svému chování učí napodobováním svých mužských a ženských vzorů. Čím důležitější postavení má dotyčný vzor v životě dítěte, tím víc se ho dítě snaží napodobit. Jedná se tedy především o rodiče, ale také starší sourozence. Dítě pak napodobuje především takové chování, které jeho vzoru přináší nějakou výhodu, nebo alespoň není takové chování potrestáno. Stejně jako teorie utvrzování, ani tato teorie není stoprocentně potvrzena výzkumy. Lze na ni brát ohled jen s ohledem na situační kontext a na ostatní teorie (Karsten, 2006, s. 36-38).

Identifikační teorie silně souvisí s tou imitační s tím rozdílem, že zasahuje více do hloubky. Dítě v tomto případě nejen napodobuje své vzory, ale také cítí určitě vtělení sebe sama do svého vzoru. Přejímá jeho chování i hodnotové postoje a snaží se vystupovat co nejpodobněji. Takové idoly bývají opět především z řad rodičů, sourozenců či dobrých kamarádů (Karsten, 2006, s. 39-41).

Kognitivní teorie se oproti předchozím zmíněným značně liší tím, že počítá s vlastní úvahou dítěte o jeho genderové identitě stejně jako o genderové identitě lidí z jeho okolí. Malé dítě do tří let věku si stále není jisté, zda je dané pohlaví jeho trvalou a neměnnou součástí. Později upevní své přesvědčení o své pohlavní identitě a od té doby se snaží nacházet výhradně takové aktivity a způsoby chování, které odpovídají jeho genderové roli, aby se tak samo utvrdilo ve své identitě. Následkem této snahy děti imitují chování svých vzorů stejného pohlaví a naopak neprojevují zájem o způsoby chování opačného pohlaví. Stejně jako předchozí teorie, i tato má své mezery. Především ve skutečnosti, že se projevuje spíše jen v určité fázi dětské socializace, kdežto mnozí dospělí inteligentní jedinci mívají naopak tendenci hodnotit vlastnosti své genderové role dokonce negativně a naopak oceňovat vlastnosti opačného pohlaví. Silnější genderovou typizaci navíc pozorujeme spíše u socioekonomicky slabších skupin obyvatelstva, kde častěji převládají vyhraněné názory ohledně příslušnosti k určitému pohlaví. Je tedy zřejmé, že ani na kognitivní teorii nelze brát zřetel bez přihlédnutí k socioekonomickým

a kulturním faktorům, které vytvářejí živnou půdu pro osvojování genderových rolí dítětem (Karsten, 2006, s. 41-44).

4 GENDEROVÉ STEREOTYPY

Jak uvádí portál Medkult (2017, online), ačkoli mají genderové stereotypy velmi blízko ke genderovým rolím, rozdíl spočívá ve způsobu percepce atributů maskulinity a feminity společností. Zatímco genderové role zastupují chování daného jedince v rámci jeho genderu, stereotyp je pouze mínění větší části společnosti o takovém chování mužů a žen. Toto přesvědčení ovšem samozřejmě mnohdy není pravdivé, jelikož mají stereotypy generalizační charakter, a často tak člověk ovlivněný stereotypním názorem přehlédne odchylky, které daný stereotyp vyvracejí. Jinými slovy se genderové role mohou stát genderovými stereotypy v případě, že jsou přijaty větším množstvím lidí jako určitý standard pro danou kategorii populace.

Druhů stereotypů může být samozřejmě celá řada, ale genderové stereotypy popisuje ve své knize Renzetti (2003, s. 527) jako „zjednodušující a paušalizující popisy maskulinity a feminity“. Jak už bylo zmíněno, jedná se tedy o oblast široce sdílených představ o charakteru genderových rolí, které jsou takto přisuzovány konkrétním jedincům spadajícím pod určitou kategorii.

Charakter stereotypizace a v rámci ní pojem kategorie dále podrobněji vysvětluje ve své knize Hnilica (2010, s. 11-16), který popisuje proces tvorby stereotypu jako průběžně posilovanou asociaci určitých atributů s danou kategorií. Kategorií se zde myslí skupina lidí, která má společnou charakteristiku. Může se tedy jednat o příslušníky rasy, kultury, náboženského vyznání, či dokonce povolání. V rámci genderových stereotypů se jedná spíše o otázku pohlaví či sexuální orientace, jelikož se pohybujeme v rámci problematiky maskulinity a feminity, pokud mluvíme o genderu. Atributy spojené s kategorií představují společné či alespoň zdánlivě společné znaky, které mají být typické pro tuto kategorii. Jako příklad Hnilica udává setkání s několika vysokými Mongoly. V případě, že člověk v životě žádné jiné Mongoly neviděl, přetrvává v něm povědomí o tomto atributu a může mít dojem, že všichni Mongolové jsou vysokí. Většinou však pozorujeme atributů daleko víc a následně je pro nás daná kategorie směsí všech těchto vlastností. Získané asociace ovšem získávají nebo naopak ztrácejí na síle na základě klasického principu učení. Pokud se nepotvrzují či vyvracejí, časem slábnou. Čím častější zkušenost s pravdivostí atributů kategorie, tím víc nabývá asociace na síle.

Hnilica dále také názorněji popisuje rozdíl mezi rolí a stereotypem. Zatímco stereotyp má čistě deskriptivní charakter (tedy muž je takový, žena je taková), role má charakter deskriptivní, a určuje tedy, jak by se měl jedinec projevat (Hnilica, 2010, s. 15).

Obecný proces stereotypizace sám o sobě ovšem nemusí vždy znamenat nic nežádoucího. V jistém smyslu můžeme stereotypní myšlení dokonce považovat za určitou evoluční výhodu. Záleží samozřejmě na sebereflexi každého z nás, abychom byli schopni flexibilního myšlení a abychom byli schopni rozeznat, kdy je daný stereotyp nepravdivý a iracionální. Jak uvádí portál SimplyPsychology (2008, online), výhodou stereotypů je to, že nám umožňují rychle reagovat na rozličné životní situace díky podobným předchozím zkušenostem a tím nám pomáhají třídit si představy o světě kolem nás. Nevýhodou je samozřejmě riziko, že snadno přehlédneme individuální odlišnosti, a na základě generalizace tudíž vidíme některé atributy i tam, kde nejsou.

Výše popsaný princip stereotypizace se týká především osobních či sociálních stereotypů, které mívají charakter paměťových schémat jedince, který má s danou kategorií nějaké zkušenosti. Ty se mohou buď průběžně potvrzovat či nikoli. Důležité je ovšem také zmínit, že ačkoli je řeč o osobních zkušenostech a paměťovém schématu, způsob vytvoření asociace není podstatný. Člověk může konkrétní zkušenost získat i prostřednictvím jiných osob či médií, aniž by sám někdy konfrontoval dotyčnou sociální kategorii. Na druhé straně ale existují také stereotypy kulturní, které vycházejí z historického kontextu, z mýtů, pohádek a zvyklostí. Jedná se přitom o podstatnou část stereotypů ve společnosti, jelikož jsou většinou přenášeny pomocí médií, a mohou se tak dostat do povědomí značné části populace (Hnilica, 2010, s. 16-17).

S problematikou stereotypů se také silně pojí pojem *předsudky*. Ty ve své knize Hnilica popisuje jako emočně zabarvené hodnocení součtu atributů sociální kategorie. Ke každé kategorii se váže několik atributů a k některým atributům máme tendenci se stavět buď kladně, nebo záporně. Ve výsledku pak převáží jedno nebo druhé emočně zaujaté hodnocení celé kategorie podle toho, zda na ní vidíme více pozitivních či negativních atributů. Jakmile náš postoj k dané kategorii získal nějaký emoční náboj, stejným způsobem se pak stavíme k dalším jedincům této kategorie a předem na nich vyhledáváme stejné negativní vlastnosti (atributy), přestože vůbec nemusejí být na daném člověku přítomny (Hnilica, 2010, s. 17-20).

Předsudky se nejčastěji týkají minoritních skupin, jako jsou například homosexuálové. Takoví jedinci bývají často terčem posměchu a pohrdání a bývá znevažována jejich osobnost (Hnilica, 2010, s. 17-20).

Diskriminací pak nazýváme znevýhodnění jedinců na základě náležitosti k určité minoritě či *stigmatizované skupině* (skupiny, které nejsou označovány minoritami – např. handicapovaní, obézní atd.). Většinou se jedná o různé druhy omezování, odpírání přístupu, příležitostí a zdrojů, vzácněji i o přímou agresi. Lehčí formy jako odmítání pomoci, neverbální projevy, projevy znechucení či distancování se jsou také projevem diskriminace (Hnilica, 2010, s. 18-19).

Za předpokladu, že jsou ve společnosti stereotypy, předsudky a diskriminace dostatečně rozšířeny, mohou dokonce nabýt charakteru *sociálních norem*. Ty následně určují, jak by se společnost měla k daným minoritám chovat. V okamžiku, kdy je určitý druh stereotypů, předsudků či projevů diskriminace všeobecně sdílený mezi lidmi, se již tedy ani nedá očekávat, že by společnost na takovéto projevy pohlížela kriticky. Naopak mohou být podporovány (Hnilica, 2010, s. 20-21).

4.1 SEXISMUS

Obecně lze říci, že sexismus znamená „*hodnocení jednoho pohlaví jako cennějšího než druhé*“ (Renzetti, 2003, s. 31). Pokud tedy hovoříme o sexismu, již se pohybujeme v mezích nerovností na základě pohlaví, nikoli sociálních minorit. Ze své podstaty mají tyto nerovnosti v rámci sexismu diskriminující charakter a v některých případech jsou sexistické názory sdíleny dostatečně velkým počtem lidí na to, abychom mohli hovořit o stereotypech. Za příklad takového jevu lze považovat diskriminaci jednoho z pohlaví (většinou žen) v některých zaměstnáních.

Z historického hlediska je ve společnosti zakořeněný sexismus ve formě útlaku žen a hodnocení mužů jako lepšího pohlaví. Je obecně známo, že ženy měly ve středověku velmi špatné společenské postavení ve vztahu k mužům. Ti neměli většinou žádný zájem na podporování rovnosti pohlaví, jelikož si tak mohli udržet vlastní moc a zachovat pravidla, na kterých byl postaven jejich svět. Donedávna z těchto výchozích hodnot také vycházely i sociologické výzkumy, ve kterých se s ženami příliš nepočítalo. Například jelikož většinu výzkumů prováděli muži na mužích a následně se takto získaná data zobecnila na celou společnost. Když už se při výzkumech počítalo s ženami, jednalo se

spíše o oblast rodiny a manželství, nikoli o další důležité oblasti jako sociologie práce či práva. Zároveň mužské vlastnosti, hodnoty a názory byly považovány za normu, od které se odvozovaly ty ženské. Jako příklad takových výzkumů uvádí Renzetti klasickou sociologii města. V rámci těchto výzkumů se autoři často zaměřovali na takové městské oblasti, kde se vyskytují právě muži, kdežto ženy zcela minimálně. Rovnocenný náhled na gender přináší v poslední době feministická sociologie, pro kterou jsou genderové vztahy žen a mužů klíčovou analytickou kategorií pro zkoumání dalších společenských pochodů (Renzetti, 2003, s 31-32).

Benatar popisuje sexismus jako „*nespravedlivou diskriminaci osoby na základě jejího pohlaví*“ (2016, s 15). Následně předkládá další zásadní otázky ohledně kritérií sexismu. V první řadě je třeba stanovit, kdy se diskriminace na základě pohlaví stává sexismem – tedy zda musí mít nutně systémový charakter, nebo ne. Uvedeným příkladem je firemní nábor zaměstnanců na pozici dohlázele nad dělníky, kdy je jednoznačně upřednostňován muž. V okamžiku, kdy je pohlaví relevantním faktorem výběru zaměstnance pro určité zaměstnání, ve kterém na pohlaví ve skutečnosti nezáleží, lze mluvit o systémové úrovni sexismu. Problém ale může jít ještě hlouběji. Například když zaměstnavatel pouze reaguje na skutečnost, že sami dělníci mají sexistický postoj vůči ženám a nechají se řídit pouze mužem (Benatar, 2016, s 15-16). Ačkoli je tedy diskriminace na základě pohlaví hojně pokládána za sexismus spíše na systémové úrovni společnosti jako celku, Benatar na svém příkladu zdůrazňuje podstatný vliv individuálních sexistických postojů jednotlivců, kteří se nijak na samotném systému nepodílejí. Přesto totiž mohou mít pasivně vliv na fungování společnosti jako systému.

4.1.1 PRVOTNÍ SEXISMUS

V průběhu historie bylo znevýhodňování žen rozšířenou součástí mnoha kultur a v některých částech světa je tomu tak dodnes. V extrémních případech lze historicky doložit dokonce usmrcování dívek ihned po porodu pouze na základě jejich pohlaví. Takovéto praktiky jsou spojeny s kulturami, které se vyznačují silnou preferencí chlapců a mužů nad opačným pohlavím. Dále můžeme jmenovat například omezování žen v možnostech vzdělání, přístupu ke zdravotním potřebám, znásilňování či zotročování, nebo odpírání majetku. V současnosti lze silné projevy sexismu demonstrovat v islámských kulturách, jako je například oblast Saúdské Arábie, kde je ženám zakázáno

řídít vozidla či jezdit na kole a samozřejmě je také vyžadováno zahalování těla, což se na muže nijak nevztahuje (Benatar, 2016, s. 22).

Sexismus vůči ženám má silné kořeny právě tam, kde hraje ve společnosti zásadní roli tradice a náboženství. Jde tedy především o islámskou kulturu, ale také například Čínu, která je rovněž pod tlakem tradic potlačujících ženskou svobodu a rovnost s muži (především tedy na venkově). Jedna z takových tradic je například ženská obřízka za účelem znehodnocení sexuálního požitku žen (Simerská, Feminismus.cz, 2001, online).

Jedním ze sexistických faktorů některých kultur je v jistém smyslu i samotný jazyk. Angličtina, němčina a některé románské jazyky jsou stavěny na patriarchálním systému a například „člověk“ se v nich řekne stejně jako „muž“. Patriarchální prvky jazyků nicméně začínají pod vlivem feminismu ustupovat (Simerská, Feminismus.cz, 2001, online).

Benatar ve své knize poukazuje na fakt, že sexismus ve společnosti existuje oboustranně, tedy ve dvou formách. Prvotní sexismus je chápán jako nespravedlivá diskriminace žen, kdežto druhotný sexismus je opačného charakteru, tedy diskriminace mužů.

4.1.2 DRUHOTNÝ SEXISMUS

Diskriminace žen byla ve společnosti po dlouhou dobu hluboko zakořeněna a stala se velmi diskutovaným tématem. Málokdo se ale ohlíží i na diskriminaci mužů, která je často zlehčována a není jí přikládán příliš velký význam. Pravděpodobně nejrozšířenějším a nejkrutějším projevem diskriminace mužů jsou povinné odvody do armád a válek, které jsou v mnoha zemích stále provozovány a u nás byly donedávna také realitou. Je nutné podotknout, že vojenská služba je zpravidla prezentována jako samozřejmá služba vlasti a zároveň velká pocta. Sami vojáci ale nevnímají pouze čest, ale také extrémní újmy na fyzickém i psychickém zdraví. K podstupování těchto strastí jsou nuceni hrozbou trestů v případě, že se pokusí vojenské službě vyhnout, a navíc je na ně nahlíženo jako na zbabělce. V rámci této problematiky lze nalézt dokonce příklad diskriminujícího chování žen vůči mužům. Myslí se zde například kampaň britských žen během 1. světové války, kdy ženy symbolicky rozdávaly mužům bez uniforem bílá peříčka, aby je tak označily jako zbabělce, kteří se nechtějí obětovat za vlast. Absurdní

je na této kampani navíc fakt, že ženy takto zesměšňovaly muže, aniž by byly samy vystaveny vojenské povinnosti.

Dalšími oblastmi, kde bývají muži oběťmi diskriminace, jsou násilí, tělesné tresty či posuzování sexuálního násilí. Muži bývají statisticky častěji fyzicky napadáni vyjma případů sexuálního násilí. Děje se tomu tak, jelikož je společensky daleko více zavrhováno jakékoli násilí na ženách, a to především z důvodu, že muži mají být fyzicky schopnější sebeobrany. Je ale paradoxem, že napadení muži zřídka vyvážnou útočníkům bez zranění a mužských obětí s těžkým ublížením na zdraví, či mrtvých, je ve finále daleko více. Tyto typy násilí jsou daleko častější, a tedy statisticky závažnější než například domácí násilí páchané na ženách, a přesto vzbuzuje násilí na ženách daleko větší společenský rozruch. Obzvláště v Americe ale argumentace o mužské síle do značné míry ztrácí smysl vzhledem k počtu soukromě držných střelných zbraní, které bývají použity jak muži, tak ženami, a fyzická síla tedy nehraje přílišnou roli. V mnoha vyspělých zemích se tedy přikládá mužskému životu menší váha než ženskému. To platí samozřejmě v mnoha zemích i naopak, což je jedním z důvodů existence prvotního sexismu. Zároveň však nelze popírat existenci sexismu druhotného (Benatar, 2016, s. 39-46, 128-129). Autor v otázce násilí zastává východisko, že násilí je stejným způsobem nepřijatelné, ať už je pácháno na komkoli, tedy s výjimkou sebeobrany, na kterou mají opět stejný nárok obě pohlaví (Benatar, 2016, s. 128-129).

Je také známo, že tělesné tresty byly a stále bývají daleko krutější v případě trestání mužů, než je tomu v případě žen. Ohledně percepce sexuálního násilí byl proveden experiment, v rámci kterého měly čtyři skupiny respondentů posuzovat stejný případ sexuálního násilí, který byl poupraven na čtyři verze a rozdělen do skupin. Jednotlivé verze se lišily pohlavím útočníka a oběti, a byly tedy zastoupeny všechny možné kombinace. Výsledek experimentu prokázal, že respondenti daleko více sympatizovali s obětí ženského pohlaví a mužskému útočníkovi navrhovali přísnější trest. V případě mužské oběti a ženské útočnice naopak častěji předpokládali, že muž útok inicioval a užil si ho (Benatar, 2016, s. 39-46). V neposlední řadě se dá silné znevýhodňování mužů vysledovat také v případě homosexuálů. „*V r. 2002 existovalo na světě minimálně 30 zemí, kde homosexualita byla pro muže ilegální, ale ženská homosexualita nebyla explicitně postavena mimo zákon*“ (Benatar, 2016, s. 66). Mužští homosexuálové jsou také daleko častěji oběťmi zločinů z nenávisti, jak dokazují statistiky

FBI z roku 2008. Z celkového počtu sexuálně orientovaných zločinů bylo 58,6 % motivováno předsudky vůči gayům a 12 % vůči lesbičkám (Benatar, 2016, s. 66).

4.2 GENDEROVÉ STEREOTYPY V PRAXI

Již bylo výše popsáno fungování genderových stereotypů z teoretického hlediska, ale pro jasnější ilustraci role genderových stereotypů ve společnosti se nyní zaměřím na konkrétní problematické oblasti, ve kterých se stereotypizace pohlaví nepochybně vyskytuje.

4.2.1 SEXUALITA

Otázka pohlavního života taktéž podléhá stereotypům, které se týkají především rozdílů mezi vnímáním ženské a mužské sexuality. Jak píše Cviková a Juráňová (2003, s. 120-126), řada problémů sexuální povahy ve společnosti má původ v nátlaku stereotypních představ na jedince během jeho vývoje. Vezmeme-li v úvahu například problematiku znásilnění ženy mužem, občas se můžeme setkat s argumenty ve prospěch agresorů. Argumentuje se zpravidla tím, že v daném případě žena útočnicka vyprovokovala. Tímto způsobem zlehčovat opravdové akty znásilnění je samozřejmě z morálního hlediska nesmysl, ovšem problém může být již v samotném učení se sexuálnímu chování v mladším věku. To totiž odpovídá typické koncepci genderových rolí tak, jak nás je společnost učí. Dívčím je kladena na srdce pasivita, cudnost, snaha potlačovat své sexuální touhy. Díky této vsugerované pasivitě mnozí lidé vnímají ženy jako pouhé recipienty mužské sexuální aktivity. Příliš se pak nepočítá s odmítavým postojem žen, či dokonce vlastní dominancí v sexuálním chování. V tomto ohledu poměrně rozšířený postoj k ženám lze vyjádřit prostřednictvím známého úsloví „Když žena říká ne, myslí tím možná. Když říká možná, myslí tím ano“. Na druhé straně chlapci jsou vystavováni soutěživému prostředí, kde je podstatnou hodnotou předvádění se před ostatními. Za těchto podmínek je pro chlapce mezi vrstevníky svádění děvčat určitým sportem a zdrojem potenciálního úspěchu, kterým se mohou pochlubit ostatním. Chlapecká sexualita je považována za nezkrtnou a odpovídající chování se rovněž od mužské populace do jisté míry očekává. Otázkou ale je, zda tyto stereotypy popisují skutečnou povahu sexuality, nebo ji pouze nařizují (Cviková, Juráňová, 2003, s. 120-126).

Stejné stereotypní pojetí lidské sexuality může zároveň znemožnit vidět realitu v oblasti sexuálního zneužívání. Vzhledem tomu, že je mužům kromě fyzické síly připisována určitá sexuální nenasytnost a agrese, se v očích mnoha lidí stává směšnou a naprosto vyloučenou představa, že by byl muž znásilněn ženou. Častým přesvědčením je, že muži touží po pohlavním styku neustále, a nebere se také příliš v úvahu jejich vybíravost. Obecně se pak tedy předpokládá, že muž uvítá jakoukoli snahu o navázání intimity ze strany ženy. Dalším důvodem, proč se o znásilněných mužích příliš nemluví, je také fakt, že takové události sami muži často tají před okolím, aby se tak uchránili ponížení. Pro psychiku mnohých mužských obětí jde totiž o naprosté selhání jejich maskulinity a velmi trapnou situaci. Raději tedy před kamarády popíší událost jako závistí hodný zážitek, který si náramně užili. Selhání mužnosti s tím ovšem nemusí mít nic společného, jelikož ne vždy jde při pokusech o znásilnění o nadvládu fyzické síly. Oběti totiž mohou být vystaveny vlivu omamných látek a v takových případech pohlaví příliš nerozhoduje (Psychology Today, 2015, online).

Realitu sexuálního zneužívání mužů potvrzuje například portál The Williams Institute, který odkazuje na průzkum americké zdravotní asociace American Public Health Association. Jedná se o jeden z více průzkumů odhalujících poměr pohlaví obětí sexuálního násilí. Další z průzkumů, které článek zmiňuje, je National Crime Victimization Survey z roku 2012, který uvádí 38 % podílu mužských obětí. Statistika ovšem zahrnuje i napadení muže jiným mužem (The William Institute, 2014, online) Z průzkumů tedy vyplývá, že ačkoli jsou ženy stále častějšími oběťmi sexuálního zneužívání než muži, není na místě myslet si, že muži být znásilněni nemohou.

4.2.2 POHÁDKY

Podle portálu Rovné příležitosti (Zormanová, Drozdová, cit. 2017, online) je množství genderových stereotypů zakotveno v českých pohádkách. Pohádky učí malé děti o správných hodnotách, jako jsou pracovitost, ohleduplnost či ochota pomáhat, ovšem zároveň jim také podsouvají stále stejné vzory princezen, princů, rytířů a pohádkových bytostí. Na vyobrazovaných postavách lze kritizovat především právě jejich jednotvárnost, která nedává příliš prostoru pro rozmanitost genderových rolí. Postavy ženského pohlaví bývají pasivní pomocnice a objekty zájmu, které nemají na celkový děj přílišný vliv. Muži jsou naopak zpravidla fyzicky silní, stateční, chytří a vedou velmi aktivní život. Jejich smyslem a hlavní motivací bývá zachránit ženu,

do které se ihned zamilují díky její fyzické kráse. Málokdy se stává, že by hlavní a aktivní hrdinkou byla ženská postava. Takto vyobrazované pohádkové postavy se stávají zároveň určitým vzorem pro vnímání genderu dětmi, které v době sledování pohádek procházejí důležitými fázemi socializace.

4.2.3 MÉDIA

Média jsou charakteristické pravidelností zobrazování určitých témat a způsobů jejich zpracování. Mají zásadní vliv na upevňování již zažitých stereotypů nebo rozšiřování nových v případě, že nedodrží jistou rozmanitost probíraných témat. Obecně se totiž od médií očekává, že zobrazují realitu. Člověk, který se po delší dobu dívá na televizi, se také stává čím dál náchylnějším k uvěření faktům v ní prezentovaných (Čáslavská, Kubálková, 2009, s. 11-12).

Podstatnou část všech médií tvoří reklamy, které jsou sice primárně komerčního charakteru a snaží se popularizovat určitý výrobek, ale zároveň mají i silně normatizační povahu. Nejběžnějšími stereotypizujícími praktikami reklam je zobrazování žen v podřízené pozici nebo odhalování částí jejich těl. Reklamy mívají často sexistický podtext ve formě dvojsmyslných narážek v kombinaci s vyobrazováním žen jako sexuálních objektů. Po vlně silné kritiky tohoto typu reklam začaly reklamní společnosti používat jako sexuální objekty i muže (Čáslavská, Kubálková, 2009, s. 11-12, 53).

Dalšího zkreslování reality se reklamy často dopouštějí při zobrazování mužů a žen v jejich každodenních rolích. Muži jsou většinou v pozici expertů, kteří dávají rady ženám, nebo jsou aktivní sportovci či manažeři. Ženy jsou naproti tomu většinou vyobrazovány jako matky, pečovatelky o domácnost a již zmíněné objekty sexuálního zájmu. V případě pracujících žen manažerek se podle reklamy navíc zdá, že nemají na práci nic kromě péče o svůj zevnějšek a hygienu, a proto pro všechny případy nosí v kabelce deodoranty a prací prášky (Čáslavská, Kubálková, 2009, s. 53).

Čáslavská a Kubálková také demonstrují vliv reklam na ženských a dívčích časopisech, které obsahují čím dál více reklamního materiálu zaměřeného na tělesnou krásu, hubnutí a způsoby pozměňování ženského těla. Takovéto časopisy obsahují více než desetkrát větší množství článků o hubnutí než mužské časopisy (Čáslavská, Kubálková, 2009, s. 49).

4.2.4 ZAMĚSTNÁNÍ

Portál Jobs.cz zveřejnil článek, který vykresluje jistou představu o stereotypně ženských a mužských povoláních, o která opačné pohlaví vesměs nemá příliš zájem, nebo je pro jeho zástupce těžké do nich vstoupit. Mezi veskrze mužská povolání se řadí například řidič dálkového autobusu, což je pravděpodobně dáno potřebou vyskytovat se daleko od domova. Dalším příkladem jsou IT obory, kde také dominují muži, nebo finančnictví, kde se poměr dělí z velké části na základě platového ohodnocení. Muži zřejmě tíhnou k vyhledávání lepších platů, a zaměřují se proto v tomto oboru spíše na pozice finančních poradců a analytiků. Dalším důvodem takového výběru je zřejmě vyšší prestiž než v případě dalších finančních pozic, jako je účetní. Dalšími příklady zaměstnání, kterým dominují muži, jsou elektrikář, karosář, pracovník pneuservisu, kurýr či radiolog. Obecně se tedy jedná nejčastěji o technická povolání a oblast autoprůmyslu (Jobs.cz, 2010, online).

V případě ženských profesí článek uvádí především pokladní v hypermarketech, učitelky, zdravotní sestry a v rámci výše zmíněného finančnictví jde především o pozice účetních. Vesměs se jedná o povolání vyžadující pečlivost, popřípadě kreativitu. Tato povolání ovšem bývají často hůře finančně ohodnocena. Výraznou doménou žen je také oblast kosmetiky a módy, což se odráží na oborech, jako je kadeřnictví. Mužů kadeřníků je velmi málo a stejně jako u dalších povolání, kde je tradičně převaha žen, bývá pro muže obtížné přenést se přes nižší prestiž mnoha těchto oborů stejně jako přes předsudky o zženštilé povaze mužů v těchto oborech pracujících (Jobs.cz, 2010, online).

Genderová profesní segregace pod vlivem stereotypů s sebou přináší mimo zjevné objektivní nevýhody, jako je platový rozdíl, také řadu dalších podstatných překážek pro zástupce některého pohlaví v zaměstnání, které je primárně považováno za doménu druhého pohlaví. V první řadě totiž bývá častým jevem, že početnější skupina dominujícího pohlaví vnímá token (zástupce málo početného pohlaví v určitém zaměstnání) jako outsidera. V praxi může jít například o profesí jako automechanika, kde většinu zaměstnanců představují muži, nebo učitelství, kde bývají muži naopak tokeny. Nemusí to nutně vůči takovému člověku znamenat horší chování nebo úmyslné vylučování z pracovních aktivit, ale bývá to důvodem k vyšší míře podezřívavosti a důkladnější kontrole pracovních výkonů. Podezřívavý a odtažitý přístup k tokenu může paradoxně skutečně vést k jeho zaostávání, jelikož se s ním pak obecně příliš nepočítá

v rámci přátelských akcí mimo pracoviště. To může samozřejmě znít irelevantně, nicméně spousta důležitých firemních rozhodnutí a informativních sdělení se děje často také na večírcích, výletech a společenských akcích všeho druhu.

Zaměstnání, která nesou pomyslná označení jako „mužská“ či „ženská“ také nabývají určitého předpojatého zabarvení. Na ženská zaměstnání, jako je učitelka nebo knihovnice, se lidé například častěji dívají jako na nudnou a jednotvárnou práci, která navíc nevyžaduje příliš velkou odbornost a samostatnost.

V oborech, kde početně dominují muži, bývají ženy vystaveny překážkám v podobě tzv. *skleněného stropu*, který představuje nemožný nebo velmi těžce dosažitelný kariérní postup oproti mužským zaměstnancům, kteří však mohou být stejně kompetentní. V opačných případech, kdy je mužů v daném oboru nedostatek, již princip skleněného stropu příliš neplatí. Dokonce v některých případech funguje obráceně a muž má na základě pohlaví automaticky snazší cestu k povýšení, jelikož je naopak považován za jedinečný odborný přínos kolektivu.

Jak je ale vidět na jednom z příkladů z praxe, které ve své knize Renzetti a Curran uvádějí, stereotypní smýšlení a předsudky o tokenech v zaměstnání opačného pohlaví mohou být i značně bizarní a iracionální. Popsaným příkladem je případ knihovníka, který byl přeřazen z dětského oddělení do oddělení dospělých, protože si lidé stěžovali, že s dětmi pracuje muž. Jejich předpokladem totiž bylo, že s dětmi v takovém oboru nejspíš pracují jen takoví muži, kteří trpí sexuálními úchylkami a chtějí děti zneužívat (Renzetti, Curran, 2003, s. 282).

Co je však ještě více překvapivé, je výsledek experimentu, který popisuje Valdřová (2006). Vyplývá z něj totiž, že i samy ženy mají tendenci se diskriminovat. Pokus byl založen na hodnocení odborné stati ženami, které byly rozděleny do dvou skupin po 100. Obě skupiny dostaly na posouzení stejnou práci, ovšem v jednom případě byla podepsána mužským jménem a ve druhém případě ženským. Ženy vesměs hodnotily mužskou verzi jako originální a nápaditou, kdežto tu ženskou vnímaly jako povrchní a nezajímavou (Valdřová, 2006, s. 73).

4.3 UNIVERZÁLNÍ MODEL ČLOVĚKA PODLE GENDEROVÝCH STEREOTYPŮ

Ucelenější představu o tom, jak vypadá stereotypní pojetí charakterového profilu „správné ženy“ a „správného muže“ podávají Cviková a Juráňová, podle kterých jsou obecně předpokládány vlastnosti žen něžnost, skromnost, citlivost, nerozhodnost, záliba v osobních a intimních tématech, trpělivost, empatie atd. Vyznačují se také pasivitou ve vztazích, očekáváním iniciativy z mužovy strany, starostí o partnera a děti či potřebou romantiky (Cviková, Juráňová, 2003, s 31-32).

Mušská charakteristika je v podání autorek vesměs opakem ženských vlastností, tedy rozhodnost, autorita, negativní přístup k projevování vlastních emocí, přímočaré vyjadřování, potřeba prosadit sebe a své zájmy, cílevědomost atd. Naopak ženy od mužů očekávají například vůdčí iniciativu ve vztazích, skrývání slabosti, kariérní úspěšnost a schopnost zabezpečit rodinu (Cviková, Juráňová, 2003, s 31-32).

Autorky v knize prezentují také sociologický výzkum týkající se představ veřejnosti o důležitých vlastnostech mužů a žen. Prioritou u mužů byla podle respondentů schopnost finančně zabezpečit rodinu, dále fyzická síla, podnikavost, zájem o sport, samostatnost a schopnost rozhodovat, autorita v domácnosti a touha vynikat v zaměstnání. Důležité ženské vlastnosti se pak skládaly ze schopnosti postarat se o chod domácnosti, dobré výchovy a slušného vystupování, citlivosti k problémům druhých, fyzické krásy, přizpůsobivosti a zájmu o umění (Cviková, Juráňová, 2003, s 34).

Ohledně stereotypního pojetí citlivosti mužů a žen vydal portál Daily Mail (2014, online) článek pojednávající o experimentu, v rámci kterého byly zaznamenány emoční projevy mužů a žen při sledování stejných dojemných a různým způsobem emotivních záběrů. Účastníci měli následně také vyplnit dotazník o míře jejich emočních prožitků jako určitou formu sebereflexe. Jak se předpokládalo, muži se v dotazníku vykreslovali jako daleko necitlivější a nepoznamenanější než ženy. Data získaná během samotného experimentu za pomoci zařízení snímajícího psychické reakce organismu však překvapivě prokázala, že muži byli sledovaným obsahem emočně zasaženi dokonce více než ženy. Jedním z nejdojemnějších momentů pro ně bylo video zobrazující vojáka, který se vrací z války a shledává se se svojí dcerou (Daily Mail, 2014, online). Na tomto experimentu je tedy zjevné, do jaké míry udávají společenské konvence pravidla

genderovým rolím a jak mají sami lidé z pozice jednotlivců zažité stereotypní vzorce chování svého genderu jako součást své osobnosti.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Cílem výzkumné části této bakalářské práce je prozkoumat četnost výskytu genderových stereotypů v názorech společnosti napříč generacemi, potvrdit či vyvrátit hypotézy, a zjistit tak, zda mají genderové stereotypy tendenci ze společnosti ustupovat, či nikoli. Výzkum je proveden ve formě statisticky vyhodnoceného dotazníku.

5.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Existují významné mezigenerační rozdíly v přístupu ke genderovým stereotypům?

5.1.1 HYPOTÉZY

1. Generace mužů a žen ve věku nad 60 let má větší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.
2. Generace mužů a žen ve věku 18 až 30 let má menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.
3. Všechny ženské respondentky dohromady mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než všichni mužští respondenti dohromady.
4. Mužští respondenti s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání.
5. Ženské respondentky s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než ženské respondentky s nižším stupněm vzdělání.

5.2 METODA VÝZKUMU

Výzkum je proveden metodou dotazníku, který se skládá v první části z úvodu, ve kterém se respondentům představuji a zdůrazňuji anonymní a subjektivní povahu dotazníku. Dále v této části zjišťuji demografické údaje o respondentech. V následující části dotazníku se nachází 22 položek ve formě genderově stereotypních tvrzení,

se kterými respondenti projevují souhlas nebo nesouhlas označením příslušného čísla na numerické posuzovací škále v rozsahu 1 až 6. Číslo jedna představuje na této škále absolutní souhlas a číslo 6 absolutní nesouhlas. Pro škálu byl vybrán sudý počet čísel, aby se tak vyloučilo riziko vysokého zastoupení středních hodnot. Podle M. Chrásky (2016, s. 158) je výhodou dotazníkové metody výzkumu rychlé a ekonomické shromažďování velkého množství dat a nevýhodou je menší přesnost, jelikož dotazník zjišťuje spíše vlastní přesvědčení respondentů o sobě, než jejich skutečnou povahu. Dotazník M. Chráska (2016, s. 158) definuje jako „*Soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.*“ Dotazník se může zaměřovat buď na jevy vnější, což zahrnuje názory respondentů na faktické stavy věcí, jako jsou zákony, pracovní řády atd., nebo jevy vnitřní, které reprezentují pocity a vlastní niterní postoje respondentů ohledně dané problematiky (Chráska, 2016, s. 158).

5.3 CHARAKTERISTIKA PROMĚNNÝCH

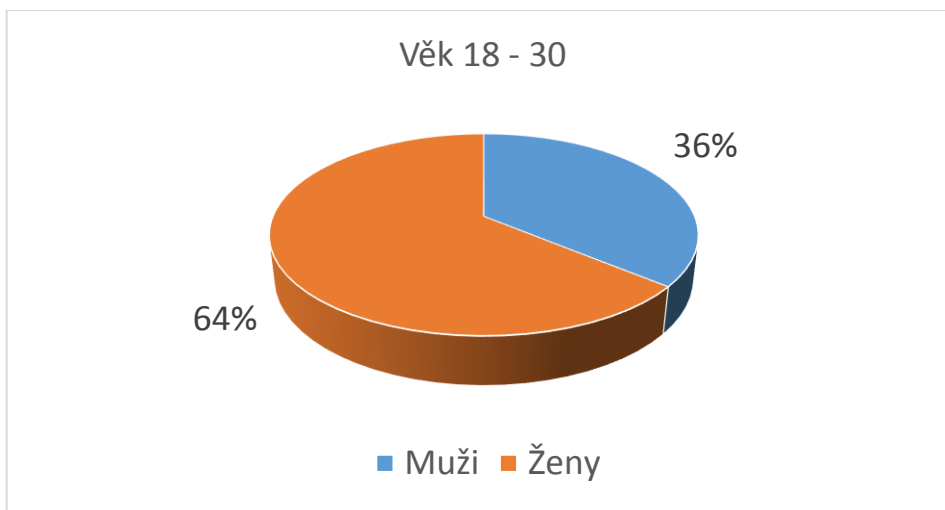
Nezávisle proměnné jsou v tomto dotazníku zastoupeny ve formě těchto údajů:

1. pohlaví,
2. věk,
3. nejvyšší dosažené vzdělání.

Tyto proměnné mají předpokládaný vliv na závisle proměnné, což jsou odpovědi respondentů na položky ve druhé části dotazníku, která se týká samotných genderových stereotypů.

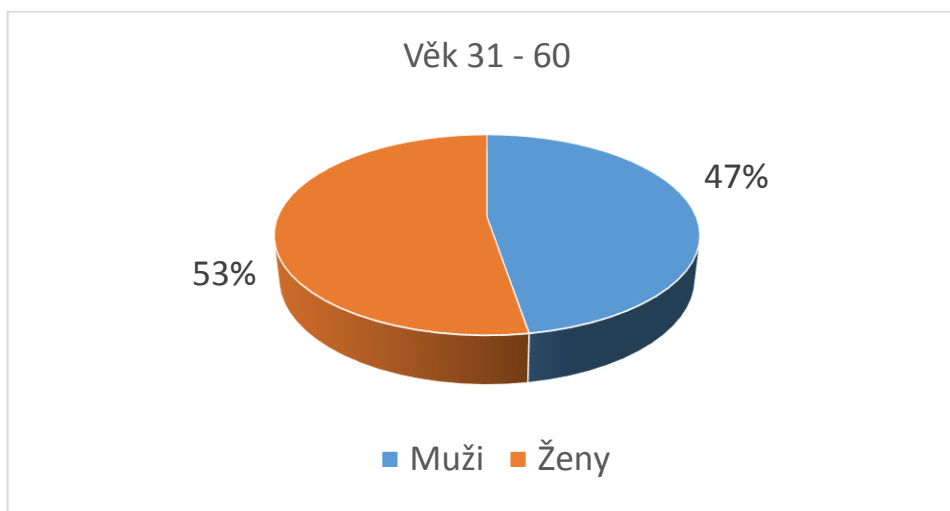
5.4 CHARAKTERISTIKA RESPONDENTŮ

Výzkumný vzorek se skládá ze 142 náhodně vybraných respondentů, kterým byl dotazník podán buď v tištěné formě, nebo elektronicky prostřednictvím URL odkazu, a kteří se na výzkumu podíleli dobrovolně. Respondenti se dělí do tří věkových kategorií, tedy 18 až 30 let, 31 až 60 let a nad 60 let. V kategorii 18 až 30 let je zastoupeno 50 respondentů, v kategorii 31 až 60 let 57 respondentů a v kategorii nad 60 let 35 respondentů.

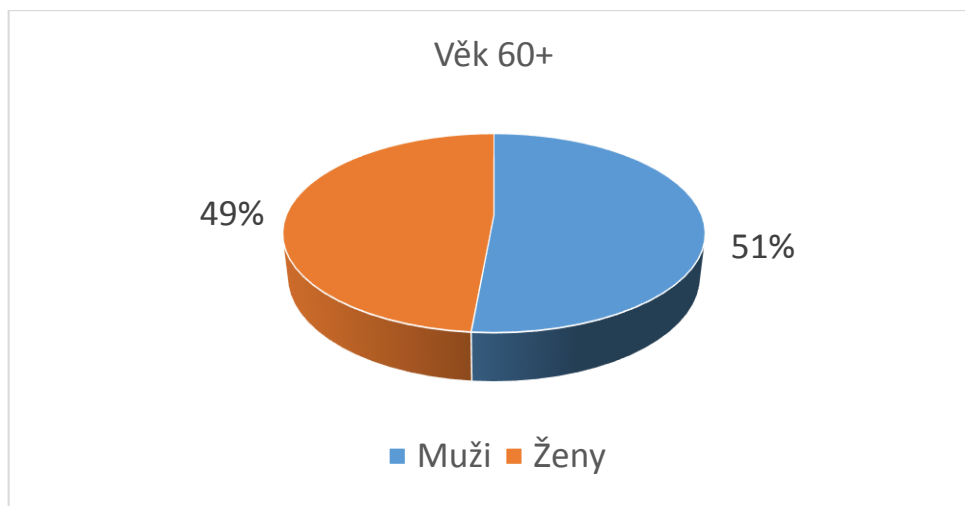
Graf 1: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii 18 až 30 let

Skupinu respondentů ve věku 18 až 30 let tvoří 18 mužů a 32 žen, což činí 64 % žen a 36 % mužů. Poměr pohlaví v této kategorii tedy není vyrovnaný.

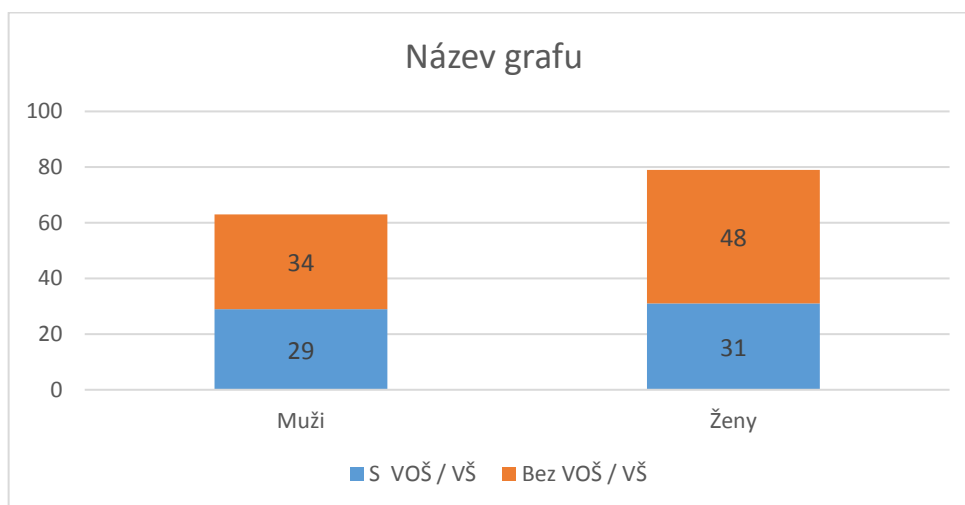
Graf 2: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii 31 až 60 let

Skupinu respondentů ve věku 31 až 60 let tvoří 27 mužů a 30 žen, z čehož plyne, že poměr pohlaví je téměř vyrovnaný. Ženy tvoří 53 % a muži 47 % této kategorie.

Graf 3: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii nad 60 let

Skupinu respondentů ve věku nad 60 let tvoří 18 mužů a 17 žen, což činí 51 % mužů a 49 % žen. Jedná se o jedinou věkovou kategorii, kde převažují muži. Poměr pohlaví je téměř vyrovnaný.

Graf 4: Číselné vyjádření poměru respondentů s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním a respondentů bez vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání

Celkový počet respondentů s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním je 60 a jejich poměr pohlaví je téměř vyrovnaný. Většina z celkového počtu respondentů v dotazníku uvedla nižší než vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání.

5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT

Data získaná dotazníkem byla statisticky zpracována pomocí testu dobré shody chí-kvadrát. Podle M. Chrásky (2016, s. 64) se u této kategorie testů významnosti ověřuje, zda četnosti, které byly získány měřením v rámci výzkumu, se odlišují od teoretických četností, které odpovídají nulové hypotéze.

Postup při měření pomocí testu dobré shody chí-kvadrát:

1. Stanovení nulové a alternativní hypotézy.
2. Sestavení tabulky četností pro test nezávislosti chí-kvadrát.
3. Určení hladiny významnosti.
4. Výpočet testového kritéria.
5. Srovnání hodnoty testového kritéria s kritickou hodnotou.
6. Potvrzení nebo vyvrácení nulové hypotézy a následné přijetí či odmítnutí alternativní hypotézy.

Nulová hypotéza bude označována jako H_0 a představuje předpoklad, že mezi zkoumanými jevy není žádná souvislost. Alternativní hypotéza bude označována jako H_A a je předpokladem, že mezi zkoumanými jevy existuje souvislost.

Tabulka četností pro test nezávislosti chí-kvadrát obsahuje jak pozorované četnosti, které byly získány měřením, tak očekávané četnosti, které představují východisko nulové hypotézy, tedy že mezi zkoumanými jevy není vztah.

Hladina významnosti představuje pravděpodobnost chybného odmítnutí nulové hypotézy a pro tento výzkum bude použita hodnota $\alpha = 0,05$, tedy 5 %.

Testové kritérium bude vypočteno pomocí vzorce $\chi^2 = \frac{(P-O)^2}{O}$.

Postup při práci s daty:

Ve svém výzkumu se věnuji srovnávání náchylnosti ke stereotypním odpovědím jednotlivých kategorií respondentů jako celků. Pro každou ze stanovených hypotéz jsem si sestavil záznamové tabulky pozorovaných četností, kde čísla 1-6 na horním řádku

odpovídají číslům na posuzovací škále dotazníku. Další dva řádky tabulek obsahují jednotlivé kategorie respondentů, které v souvislosti s danou hypotézou srovnávám. Číselné hodnoty tabulek tedy vypovídají, kolikrát všichni respondenti příslušné kategorie (řádky) označili v dotazníku danou hodnotu na posuzovací škále (sloupce). Těmto tabulkám odpovídají tabulky očekávaných četností, které představují hodnoty vyplývající z nulové hypotézy. Jinými slovy tabulky očekávaných četností odpovídají předpokladu, že mezi sledovanými jevy neexistuje žádná souvislost.

Tabulky pozorovaných a očekávaných četností jsou podkladem pro výpočet testového kritéria, jehož hodnota je následně srovnána s kritickou hodnotou, která je k nalezení ve statistických tabulkách. V Případě, že je hodnota testového kritéria vyšší, než kritická hodnota ze statistických tabulek, nulová hypotéza se nepotvrdila a přijímáme alternativní hypotézu. Pokud je kritická hodnota vyšší než vypočítané testové kritérium, mezi zkoumanými jevy není souvislost a platí tedy nulová hypotéza.

5.6 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

5.6.1 HYPOTÉZA Č. 1

„Generace mužů a žen ve věku nad 60 let má větší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.“

Nulová hypotéza H_0 :

Generace mužů a žen ve věku nad 60 let má stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

Alternativní hypotéza H_A :

Generace mužů a žen ve věku nad 60 let má větší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

Tabulka 1: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 1

	1	2	3	4	5	6	Σ
Skupina 31 - 60	125	157	246	172	216	337	1253
Skupina 60+	173	131	135	73	104	154	770
Σ	298	288	381	245	320	491	2023

Tabulka 2: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 1

	1	2	3	4	5	6	Σ
Skupina 31 - 60	185	178	236	152	198	304	1253
Skupina 60+	113	110	145	93	122	187	770
Σ	298	288	381	245	320	491	2023

$$x^2 = 19,46 + 2,48 + 0,42 + 2,63 + 1,63 + 3,58 + 31,86 + 4,01 + 0,69 + 4,3 + 2,66 + 5,82 = 79,55$$

Hodnota chí-kvadrátu je 79,55. Hodnota je zaokrouhlena na 2 desetinná místa.

Dalším postupem je výpočet stupňů volnosti f . Pro tento výpočet platí vzorec $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$, kde r představuje počet řádků a s počet sloupců v kontingenční tabulce.

$$f = (6 - 1) \cdot (2 - 1) = 5 \cdot 1 = 5$$

Kritická hodnota pro hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ a stupně volnosti $f = 5$ je podle statistických tabulek je $x^2_{0,05}(5) = 11,07$.

Vyhodnocení hypotézy č. 1:

Vypočítaná hodnota $x^2 = 79,55$ je větší než kritická hodnota $x^2_{0,05}(5) = 11,07$. Zamítáme proto nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.

Generace mužů a žen ve věku nad 60 let má větší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

5.6.2 HYPOTÉZA Č. 2

„Generace mužů a žen ve věku 18 až 30 let má menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.“

Nulová hypotéza H_0 :

Generace mužů a žen ve věku 18 až 30 let má stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

Alternativní hypotéza H_A :

Generace mužů a žen ve věku 18 až 30 let má menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

Tabulka 3: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 2

	1	2	3	4	5	6	Σ
Skupina 18 - 30	66	119	170	143	229	372	1099
Skupina 31 - 60	125	157	246	172	216	337	1253
Σ	191	276	416	315	445	709	2352

Tabulka 4: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 2

	1	2	3	4	5	6	Σ
Skupina 18 - 30	89	129	194	147	208	331	1099
Skupina 31 - 60	102	147	222	168	237	378	1253
Σ	191	276	416	315	445	709	2352

$$x^2 = 6,06 + 0,77 + 3,06 + 0,12 + 2,13 + 5,00 + 5,31 + 0,68 + 2,68 + 0,10 + 1,87 + 4,39 = \mathbf{32,17}$$

Hodnota chí-kvadrátu je **79,55**. Hodnota je zaokrouhlena na 2 desetinná místa.

$$f = (6 - 1) \cdot (2 - 1) = 5 \cdot 1 = \mathbf{5}$$

$$x^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,07}$$

Vyhodnocení hypotézy č. 2:

Vypočítaná hodnota $\chi^2 = 32,17$ je větší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(5) = 11,07$. Zamítáme proto nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.

Generace mužů a žen ve věku 18 až 30 let má menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než generace mužů a žen ve věku 31 až 60 let.

5.6.3 HYPOTÉZA Č. 3

„Všechny ženské respondentky dohromady mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než všichni mužští respondenti dohromady.“

Nulová hypotéza H_0 :

Všechny ženské respondentky dohromady mají stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako všichni mužští respondenti dohromady.

Alternativní hypotéza H_A :

Všechny ženské respondentky dohromady mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než všichni mužští respondenti dohromady.

Tabulka 5: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 3

	1	2	3	4	5	6	Σ
Muži	220	230	250	164	212	308	1384
Ženy	144	177	301	224	337	555	1738
Σ	364	407	551	388	549	863	3122

Tabulka 6: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 3

	1	2	3	4	5	6	Σ
Muži	161	180	244	172	243	383	1384
Ženy	203	227	307	216	306	480	1738
Σ	364	407	551	388	549	863	3122

$$x^2 = 21,31 + 13,62 + 0,13 + 0,37 + 4,04 + 14,54 + 16,97 + 10,85 + 0,11 + 0,30 + 3,22 + 11,58 = \mathbf{97,03}$$

Hodnota chí-kvadrátu je **97,03**. Hodnota je zaokrouhlena na 2 desetinná místa.

$$f = (6 - 1) \cdot (2 - 1) = 5 \cdot 1 = \mathbf{5}$$

$$x^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,07}$$

Vyhodnocení hypotézy č. 3:

Vypočítaná hodnota $x^2 = 97,03$ je větší než kritická hodnota $x^2_{0,05}(5) = 11,07$. Zamítáme proto nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.

Všechny ženské respondentky dohromady mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než všichni mužští respondenti dohromady.

5.6.4 HYPOTÉZA Č. 4

„Mužští respondenti s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání.“

Nulová hypotéza H_0 :

Mužští respondenti s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání.

Alternativní hypotéza H_A :

Mužští respondenti s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání.

Tabulka 7: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 4

	1	2	3	4	5	6	Σ
Muži s VOŠ / VŠ	101	95	118	81	96	146	637
Muži bez VOŠ / VŠ	119	135	132	83	116	162	747
Σ	220	230	250	164	212	308	1384

Tabulka 8: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 4

	1	2	3	4	5	6	Σ
Muži s VOŠ / VŠ	101	106	115	75	98	142	637
Muži bez VOŠ / VŠ	119	124	135	89	114	166	747
Σ	220	230	250	164	212	308	1384

$$x^2 = 0,00 + 1,11 + 0,07 + 0,40 + 0,03 + 0,13 + 0,00 + 0,95 + 0,06 + 0,34 + 0,02 + 0,11 = \mathbf{3,23}$$

Hodnota chí-kvadrátu je **3,23**. Hodnota je zaokrouhlena na 2 desetinná místa.

$$f = (6 - 1) \cdot (2 - 1) = 5 \cdot 1 = \mathbf{5}$$

$$x^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,07}$$

Vyhodnocení hypotézy č. 4:

Vypočítaná hodnota $x^2 = 3,23$ je menší než kritická hodnota $x^2_{0,05}(5) = 11,07$. Zamítáme proto alternativní hypotézu a přijímáme nulovou hypotézu.

Mužští respondenti s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání.

5.6.5 HYPOTÉZA Č. 5

„Ženské respondenty s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než ženské respondenty s nižším stupněm vzdělání.“

Nulová hypotéza H_0 :

Ženské respondenty s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají stejný sklon k identifikaci s genderovými stereotypy jako ženské respondenty s nižším stupněm vzdělání.

Alternativní hypotéza H_A :

Ženské respondenty s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než ženské respondenty s nižším stupněm vzdělání.

Tabulka 9: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 5

	1	2	3	4	5	6	Σ
Ženy s VOŠ / VŠ	30	50	129	101	146	224	680
Ženy bez VOŠ / VŠ	114	125	172	123	191	331	1056
Σ	144	175	301	224	337	555	1736

Tabulka 10: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 5

	1	2	3	4	5	6	Σ
Muži s VOŠ / VŠ	56	69	118	88	132	217	680
Muži bez VOŠ / VŠ	88	106	183	136	205	338	1056
Σ	144	175	301	224	337	555	1736

$$x^2 = 12,36 + 5,02 + 1,04 + 2,00 + 1,48 + 0,20 + 7,96 + 3,23 + 0,67 + 1,29 + 0,96 + 0,13 = \mathbf{36,35}$$

Hodnota chí-kvadrátu je **36,35**. Hodnota je zaokrouhlena na 2 desetinná místa.

$$f = (6 - 1) \cdot (2 - 1) = 5 \cdot 1 = \mathbf{5}$$

$$x^2_{0,05}(5) = \mathbf{11,07}$$

Vyhodnocení hypotézy č. 5:

Vypočítaná hodnota $x^2 = 36,35$ je větší než kritická hodnota $x^2_{0,05}(5) = 11,07$. Zamítáme proto nulovou hypotézu a přijímáme alternativní hypotézu.

Ženské respondentky s vyšším odborným či vysokoškolským stupněm vzdělání mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než ženské respondentky s nižším stupněm vzdělání.

5.7 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Při statistickém zpracování výzkumu se potvrdily 4 z 5 hypotéz. Jedinou hypotézou, která se nepotvrdila, byl předpoklad, že mužští respondenti s vyšším odborným nebo vysokoškolským stupněm vzdělání, mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než mužští respondenti s nižším stupněm vzdělání. Z výzkumu vyplývá, že mezigeneračně s postupem času klesají sklony k identifikaci s genderovými stereotypy. Dále vyplývá, že ženy mají obecně menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než muži a že ženy s vyšším odborným nebo vysokoškolským vzděláním mají menší sklon k identifikaci s genderovými stereotypy než ženy bez vyššího odborného nebo vysokoškolského vzdělání. U mužů, jak se zdá, vzdělání nehraje příliš velkou roli, nicméně stojí za připomenutí, že v rámci této hypotézy byli zahrnuti i muži ve věku nad 60 let, kteří ze všech mužských kategorií volili stereotypní odpovědi z daleka nejčastěji.

Podle mého názoru je rozdíl ve vnímání genderových stereotypů mezi muži a ženami dán především rozdílným charakterem učení se genderovým rolím v brzkých fázích socializace a následně pak striktnějším utvrzováním daných genderových rolí společností v případě mužů.

Mezigenerační rozdíly ve vnímání genderových stereotypů jsou pravděpodobně dány zcela rozdílnou dobou, ve které jednotlivé generace vyrůstají. Každá doba se totiž pojí s jiným způsobem života a s tím se pojí i rozdílné sociální normy. Několik desítek let zpátky měla pravděpodobně spousta stereotypních tvrzení o něco větší pravdivostní hodnotu, než jakou mají dnes.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce vznikla za účelem objasnění genderové problematiky a především také pravého charakteru genderových stereotypů včetně jejich dopadu na dnešní společnost. Důvodem ke zvolení tématu genderových stereotypů byla jeho aktuálnost a také fakt, že stereotypy a předsudky svojí povahou mnohdy značně rozdělují společnost a bývají důvodem konfliktních výměn názorů. K výběru tohoto tématu mě vedla i osobní zkušenost s některými radikálními názory ohledně konkrétních genderových stereotypů.

V teoretické části této práci jsem se zabýval vzájemným vlivem pohlaví a genderu na tvorbu osobnosti, charakteristikou genderových rolí a jejich formováním v rámci socializace. Dále jsem se zaměřil na teoretickou charakteristiku genderových stereotypů včetně konkrétních příkladů těchto jevů z praxe pro nastínění jejich oblastí výskytu a důsledků ve společnosti. Z použitých zdrojů vyplývá, že s genderovými stereotypy jsme konfrontováni již od velmi útlého věku prostřednictvím výchovných autorit, ale také dětských pohádek a životních pouček. Genderové role tedy do značné míry stojí na zažitých stereotypech, jejichž povaha a intenzita se ovšem, jak ukázal výzkum z praktické části, v čase mění. Škodlivými se genderové stereotypy stávají v momentě, kdy nabírají charakteru předsudků a začínají být ve společnosti zdrojem diskriminace.

Praktická část bakalářské práce pak přinesla poznatky o aktuálním stavu vnímání genderových stereotypů v naší společnosti. Pro výzkum byla vybrána metoda sběru dat pomocí dotazníku. Výzkum ukázal, že stereotypní myšlení je stále ve společnosti patrné především u starších generací, ale s příchodem mladších generací popularita genderových stereotypů stále více upadá. Výzkum také ukázal, že na genderovou stereotypizaci myšlení mají podstatný vliv některé další demografické faktory – tedy především pohlaví. Jak naznačila odborná literatura teoretické části bakalářské práce, tento fenomén je pravděpodobně dán rozdílnými požadavky na genderovou identitu mužů a žen ze strany společnosti.

BIBLIOGRAFIE

1. BENATAR, David. *Druhotný sexismus: o genderovém teroru proti mužům*. V Praze: Dauphin, 2016. ISBN 978-80-7272-851-0.
2. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
3. HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Praha: Karolinum, 2010. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1776-3.
4. JURÁŇOVÁ, Jana, CVIKOVÁ, Jana, ed. *Ružový a modrý svět: rodové stereotypy a ich dosledky*. Bratislava: Aspekt, 2003. ISBN 80-89140-02-5.
5. KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: [Genderové role, jejich původ a vývoj]*. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-145-X
6. KUBÁLKOVÁ, Petra, WENNERHOLM ČÁSLAVSKÁ, Tereza. *Gender, média a reklama: možnosti (samo)regulace genderových stereotypů v médiích a reklamě*. Praha: Otevřená společnost - Centrum ProEquality, 2009. Analýza. ISBN 978-80-87110-15-7.
7. MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
8. OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Přeložil Martin POLÁČEK, přeložila Milena POLÁČKOVÁ. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
9. PONĚŠICKÝ, Jan. *Fenomén ženství a mužství: psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 3., dopl. vyd. Praha: Triton, 2008. Psychologická setkávání. ISBN 978-80-7387-106-2.
10. RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J.. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
11. SMETÁČKOVÁ, Irena, VLKOVÁ, Klára. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských*

věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005. ISBN 80-903331-2-5.

12. VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*. V Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-808-3.

INTERNETOVÉ ZDROJE

1. Big boys don't cry BUT deep down they're more emotional than women, according to new study. *Dailymail.co.uk* [online]. Daily Mail Online, 2014 [cit. 2017-04-5]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2665908/Big-boys-dont-cry-BUT-deep-theyre-emotional-women.html>.
2. Co je to S E X I S M U S. *Feminismus.cz* [online]. Feminismus.cz, [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/co-je-to-s-e-x-i-s-m-u-s>
3. 10+10 profesí, kam ženy muže nepustí (a naopak). *Jobs.cz* [online]. Jobs.cz, 2010 [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.jobs.cz/poradna/10-10-profesi-kam-zeny-muze-nepusti-a-naopak/>.
4. RETTNER, Rachael. Men's and Women's Personalities: Worlds Apart, or Not So Different?. *Livescience.com* [online]. Live Science, 2012 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.livescience.com/36066-men-women-personality-differences.html>.
5. Genderové stereotypy v dětské literatuře a jak děti ovlivňují. *Medkult.upmedia.cz* [online]. Medkult, 2017 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/2017/03/03/genderove-stereotypy-v-detske-literature-a-jak-deti-ovlivnuji/>.
6. ZEVALLOS, Zuleyka. Sociology of Gender. *Othersociologist.com* [online]. The Other Sociologist, 2014 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <https://othersociologist.com/sociology-of-gender/>.

7. Taboo of Male Rape Keeps Victims Silent. *Psychologytoday.com* [online]. Psychology Today, 2015 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/blog/talking-about-trauma/201506/taboo-male-rape-keeps-victims-silent-0>.
8. ZORMANOVÁ, Lucie a Monika DROZDOVÁ. Genderové stereotypy v tradičních českých pohádkách. *Rovne-prilezitosti.cz* [online]. Rovné příležitosti, [cit. 2017-04-02] Dostupné z: <https://www.rovne-prilezitosti.cz/clanky/clanek-4.html>.
9. Stereotypes. *Simplypsychology.org* [online]. Simply Psychology, [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <https://www.simplypsychology.org/katz-braly.html>.
10. The Sexual Victimization of Men in America: New Data Challenge Old Assumptions. *Williamsinstitute.law.ucla.edu* [online]. The Williams Institute, 2014 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/research/violence-crime/the-sexual-victimization-of-men-in-america-new-data-challenge-old-assumptions/>.
11. The social paradox of gender. *Youtube.com* [online]. Youtube, 2013 [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xBoKJrygPVQ>.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii 18 až 30 let	33
Graf 2: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii 31 až 60 let	33
Graf 3: Procentuální vyjádření poměru pohlaví ve věkové kategorii nad 60 let	34
Graf 4: Číselné vyjádření poměru respondentů s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním a respondentů bez vysokoškolského nebo vyššího odborného vzdělání.....	34

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 1	37
Tabulka 2: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 1	37
Tabulka 3: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 2	38
Tabulka 4: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 2	38
Tabulka 5: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 3	39
Tabulka 6: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 3	39
Tabulka 7: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 4	40
Tabulka 8: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 4	41
Tabulka 9: Pozorované četnosti pro hypotézu č. 5	42
Tabulka 10: Očekávané četnosti pro hypotézu č. 5	42

PŘÍLOHA Č. 1 – DOTAZNÍK: GENDEROVÉ STEREOTYPY

Dotazník – genderové stereotypy

Dobrý den,

jsem studentem 3. ročníku Pedagogické fakulty na Univerzitě Palackého a tento dotazník je formou výzkumné části bakalářské práce. Je zcela anonymní a nerozlišuje správné či špatné odpovědi, tudíž prosím o vyplnění na základě vlastního přesvědčení, nikoli na základě úvah o tom, co je správné. Děkuji za Váš čas.

(položky označené hvězdičkou jsou povinné)

*Pohlaví:

- a) Muž
- b) Žena

*Věk:

- a) 18-30
- b) 31-60
- c) 60+

*Nejvyšší dosažené vzdělání:

- a) ZŠ
- b) SOŠ (Střední odborná škola)
- c) SOU (Střední odborné učiliště)
- d) Gymnázium
- e) VOŠ
- f) VŠ

Každé z následujících tvrzení představuje určitý postoj k problematice tzv. sociálního pohlaví (genderu). Reagujte na ně označením jednoho z políček škály 1-6 (1 = souhlas; 6 = nesouhlas).

Finanční prostředky pro rodinu by měl obstarávat především muž.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Aby byla rodina funkční, musí se skládat z muže, ženy a dětí.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Muž nosící růžové triko je zženštilý.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Krásná žena má mít dlouhé vlasy.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Muž se lépe hodí na vedoucí pracovní pozice.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Výchova dítěte je pro ženy posláním a naplňuje je to daleko více než muže.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Žena má myslet především na založení a stabilitu rodiny.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Při vzájemném seznamování potenciálních partnerů má větší iniciativu vyvíjet muž.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Móda je čistě ženskou zálibou.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Žena má dbát na osobní důstojnost více než muž.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Když muž osloví neznámou ženu, pravděpodobně se ji snaží svádět. Opačně to většinou neplatí.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Ženy dbají na osobní hygienu více než muži.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Když je muž delší dobu svobodný, pravděpodobně je to z vlastní vůle.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Když je žena delší dobu svobodná, nejspíš ji nikdo nechce.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

"Gentlemanské" chování (držení dveří, uvolnění místa k sezení atd.) má být pouze pro muže ve vztahu k ženám (nikoli obecná slušnost kohokoli vůči komukoli).

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Domácí práce a vaření je v domácnosti práce pro ženu.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Pláč je u mužů projevem slabosti.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Muž by se neměl aktivně bránit fyzickému napadení ženou, protože muž je silnější a vydrží bolest snáze než žena.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Mužům prospívá tvrdá disciplína (například vojenská služba).

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Žárlivost je typicky ženská vlastnost.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Je těžké rozumět ženám, jelikož jsou mnohem náladovější než muži.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

Je přirozené, že ženy v mediálním zábavním průmyslu (filmy, seriály atd.) působí většinou jako objekty sexuálního zájmu.

Souhlasím 1 2 3 4 5 6 Nesouhlasím

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Martin Kozel
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Hubálek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Genderové stereotypy a jejich vliv na současnou společnost
Název v angličtině:	Gender stereotypes and their effect on today's society
Anotace práce:	Tématem bakalářské práce jsou Genderové stereotypy a jejich vliv na dnešní společnost. Cílem této práce je poskytnout náhled na problematiku vnímání genderových rolí širokou společností a také upozornit na možná úskalí stereotypního pojetí těchto rolí při formování identity člověka. Praktická část bakalářské práce obsahuje výzkum zaměřený na zjištění míry identifikace několika generací současné společnosti s genderově stereotypními názory. Účelem tohoto výzkumu je zjistit aktuální stav rozšířenosti typicky stereotypních názorů o mužích a ženách.
Klíčová slova:	Gender, genderové role, genderová socializace, genderové stereotypy, předsudky, diskriminace, maskulinita, feminita
Anotace v angličtině:	Subject of the bachelor's thesis are Gender stereotypes and their effect on today's society. The aim of the thesis is to give an overview over the topic of perception of gender roles by wide society and also to point out some of the possible issues with stereotypical conception of those roles in terms of forming an individual's identity. The essence of the practical part's research is to find out the recent tendencies of stereotypical thinking about men and women while exploring the extent of several generations' identification with specific stereotypical opinions.
Klíčová slova v angličtině:	Gender, gender roles, gender socialization, gender stereotypes, prejudices, discrimination, masculinity, femininity
Přílohy vázané v práci:	1
Rozsah práce:	39 stran
Jazyk práce:	Český jazyk